

רמי בר יחזקאל אמר: בבית הכנסת היו יושבין ושמעו קול של סנדל המסומר מאחורי בית הכנסת. כסבורין היו שבאו עליהן אויבים. דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהן אויבים.

באותה שעה (86) אמרו: אל יצא אדם בסנדל המסומר.

ומקשינן: אי הכי, בחול נמי ליתסר שהרי אין הגזירה מחמת שבת והלכותיה?

ומשינין: מעשה כי הוה, בשבת הוה. ומשום כך גזרו רק על שבת.

ומקשינן: אם כן, ביום טוב לישתרי לצאת ב-ט בסנדל המסומר, אלמה תנן במסכת ביצה:

אבל לא משלחין ביום טוב איש לרעהו דורון אלא דברים שהם לצורך יום טוב. ומשום כך אין משלחין סנדל המסומר, ולא מנעל שאינו תפור, משום שאינם ראויים לשימוש ביום טוב (87).

בכניסתו למערה. והיוצא אל יצא שמא יראוהו האויבים ויוודע מקום המחבוא של כולם.

והיה מעשה ונהפך סנדלו של אחד מהם, שלבשו בצורה הפוכה, וניכרה צורתו של הסנדל ההפוך בטביעתה בקרקע. וכאשר ראו בני המערה את רישומו של הסנדל ההפוך [שנראה כאילו הוא מכוון כלפי חוץ המערה] בקרקע, כסבורין הם כי אחד מהם יצא, וראוהו אויבים, ועכשיו באין עליהן האויבים.

ומרוב פחד דחקו זה בזה. והרגו בדחיקתן זה בזה יותר ממה שהרגו בהם אויבים. ולפי שהיו סנדליהן מסומרין נגרם הרג כה רב.

רבי אילעאי בן אלעזר אומר: כך היה המעשה: במערה היו יושבין ושמעו קול של סנדל המסומר (85) מנעל גבי המערה. כסבורין היו שבאו עליהם אויבים. דחקו זה בזה, והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהן אויבים.

שהירושלמי מפרש שגזרו משום שנשות ישראל היו מפילות מפחד קול הסנדלים המסומרים, והריטב"א כתב שגזרו כדי שלא יזכרו בצרה [על ידי קול הסנדל] ותחבטל שמחת ועונג השבת. וראה להלן.

86. כתב השפת אמת: נראה שבאמת אירעו כל שלושת המעשים שהובאו בגמרא, וכשראו חכמים ששלש פעמים נגרמה צרה על ידי סנדל מסומר אסרו אותו.

87. הקשו התוספות [ס, א] הרי מסקנת הגמרא בביצה שכל מה שאפשר להשתמש בו ביום חול מותר לשלוח אותו מתנה ביום טוב, [מפני

85. תוספות, ותוספות הרא"ש. והיינו שהגזירה היתה משום שהקול שמשמיע סנדל המסומר גרם לצרה, וכתב המהר"ם שלפי זה צריך לומר שהמעשה הראשון שמוכא בגמרא שלא נגרמה הצרה על ידי קול הסנדל, הסיבה שגזרו על סנדל המסומר היא משום שהמסומרים שבסנדל הם היו הגורמים למה שנראה הסנדל הפוך ומכך נגרמה הצרה [ולפירושה האויבים נעלו סנדל המסומר].

אך מרש"י ומפירושו המשנה להרמב"ם נראה שהם מפרשים שהסנדל המסומר עצמו גרם למיתת האנשים על ידי הדוחק [והיהודים הם שנעלו סנדל מסומר], ובכל שלושת המעשים הסנדלים הם שהמיתו. והר"ן הביא

חכמים שגזרו לא לשאת בספינה מי חטאת בגלל מעשה שהיה [שנשאו מי חטאת בספינה ונמצא כזית מן המת תחוב בקרקעית הספינה ונטמאו המים], וסבר רבי חנינא שלא אפרו אלא בירדן ובספינה ובמעשה שהיה. מכל מקום מודה רבי חנינא כאן, בגזירת סנדל, שגזרו גם על יום טוב.

משום שיש לחלק, הני מילי ירדן שגזרו דוקא עליו, משום דשאני ברוחב או בעומק משאר נהרות.

אבל יום טוב ושבת — כי הדדי נינהו.

דהא תנן במסכת מגילה: אין בין יום טוב לשבת אלא היתר מלאכות עבור אוכל נפש בלבד.

אמר רב יהודה אמר שמואל: כיון שגזרו חכמים רק כעין המאורע שמחמתו באו לגזור, אם כן יש לחלק בגזירת סנדל: לא שנו במתניתין שאין יוצאין אלא בסנדל שיש

ולמדנו מכאן שגזירת סנדל המסומר היא אף ביום טוב.

ומשינין: בשבת מאי טעמא גזרו — משום דאיכא כינופיא⁽⁸⁸⁾, שבטלים העם ממלאכה ונקבצים לבתי כנסיות ובתי מדרשות. וכשם שמעשה שהרגו איש ברעהו היה כשנקבצו קהל יחדיו, הוא היה בשבת כשנקבצים, ומשום כך ביום טוב נמי גזרו משום דאיכא כינופיא.

ומקשינן: אם כן, תענית ציבור שגם כן איכא כינופיא בתפילה, ליתסר בגזירת סנדל?

ומשינין: מעשה דהריגה בסנדל כי הוה — בכינופיא דאיסורא, בזמן שאסורין במלאכה היה, ואילו הכא, בתענית ציבור, כינופיא דהתיירא הוה ואינו דומה למעשה שהיה⁽⁸⁹⁾.

והגזירה שגזרו גם ביום טוב היא אפילו לרבי חנינא בן עקיבא, דאמר על גזירת

88. שהמעשה שגרם לצרה היה גם מחמת אסיפת אנשים רבים והדוחק שהיה במקום. והר"ן מוסיף את הטעם הנ"ל [מהריטב"א] שבזמן אסיפת העם בזמן שמחה ואיסור מלאכה [כדלהלן בגמרא] יש סיבה נוספת לאסור כדי שלא להשבית שמחה ועונג על ידי מה שמזכיר את הצרה.

ולפי הטעם של הירושלמי [הנ"ל] מפרש הר"ן שגזרו דוקא בשבת, משום שבאותו זמן ובאותה התכנסות כמו במעשה שהיה, קול הסנדל גורם לפחד גדול והיו הנשים מפילות מהפחד.

89. העיר רבי עקיבא איגר דאף שבתעניות על

שממחים ביום טוב מקבלת המתנה] ומדוע אסור לשלוח סנדל המסומר ביום טוב? ותירצו שהגמרא שם מדברת רק על שאר הדברים שמוזכרים במשנה בביצה [כגון סנדל שאינו תפור] אבל סנדל מסומר אסור באופן מיוחד לשולחו ביום טוב משום שהוא גרם לתקלה ואין בנתנתו הוספת שמחה אלא הזכרת הצער והצרה.

אולם רש"י בביצה [טו, א] סובר שהגמרא שם מדברת רק על דברים שאינם צורך יום טוב וכיון שמשתמשים בהם בחול מותר לשלוח אותם מתנה ביום טוב, אבל דברים שאסור להשתמש בהם ביום טוב אין משלחים אותו ביום טוב כדי שלא יבואו לנעול אותו ולהשתמש בו ביום טוב.

שוה בכל הסנדל וצריך להגביהו שיהא שוה בכולו — עושה לו שבע מסמרים, דברי רבי נתן.

ורבי מתיר בשלושה עשר מסמרים.

ויש להקשות: בשלמא לרבי חנינא, הוא דאמר שבע מסמרים כרבי נתן.

אלא רבי יוחנן, דאמר חמש מסמרים — כמאן הוא פוסק?

ומשנינן: הוא, רבי יוחנן — דאמר כרבי נהוראי.

דתניא: רבי נהוראי אומר: חמש מסמרים מותר ושבע אסור.

אמר ליה איפה [כך היה שמן] לרבה בר בר חנה: אתון, תלמידי רבי יוחנן — עבידו חמש כרבי יוחנן. אנן — נעביד שבע כרבי חנינא⁽⁹⁰⁾.

בעא מינה רב הונא מרב אשי: לרבי חנינא חמש מסמרים בסנדל — מהו שיצא בו בשבת?

אמר ליה: אפילו שבע מסמרים מותר וכל שכן חמש.

עוד בעא מיניה: תשע מסמרים מאי לצאת בו?

בו מסמרים העשויין לחזק את העקב. כי כך היה המעשה כשנהרגו על ידי הסנדל. אבל מסמרים העשויים לנוי — מותר לצאת בסנדל זה.

וכמה מסמרים יהיו בסנדל לנוי שמותר לצאת בו? נחלקו בזה אמוראים:

רבי יוחנן אמר: חמש בזה וחמש בזה בכל סנדל.

ורבי חנינא אמר: שבע בזה ושבע בזה — בכל סנדל.

אמר ליה רבי יוחנן לרב שמן בר אבא: אסברא לך:

לדידי, חמש מסמרים בסנדל היכן הם עשויים:

שתים מכאן לצד חיצון — אחד על יד האצבעות ואחד על יד העקב. ושתים מכאן לצד הפנימי לעבר בין הרגלים. ואחת בתרסיותיו, ברצועות.

ואילו לרבי חנינא הסובר שאפשר לצאת בסנדל שיש בו שבעה מסמרים בכל סנדל — שלושה מכאן כלפי חוץ, ושלושה מכאן כלפי פנים, ואחת בתרסיותיו ברצועות.

מיתיבי להקשות על רבי יוחנן.

תניא בברייתא: סנדל הנוטה שאין העובי

כרבי חנינא ומשום שהוא היה רבו של רבי יוחנן ואין הלכה כתלמיד במקום הרב, אלא שבמקומו של רבי יוחנן התקבלה הוראתו לחומרא ונהגו על פיו צריכים בני מקומו ותלמידיו להחמיר, ש"דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם".

גשמים אסור לעשות מלאכה, מכל מקום בלילה מותר לעשות מלאכה ואינו דומה לשבת. [ולפי הריטב"א והר"ן הנ"ל יש חילוק נוסף שבשבת ההתכנסות היא שעת שמחה ועונג].

90. כתב הר"ח שהוא סובר שעיקר ההלכה היא

אמר ליה: אפילו שמונה אסור⁽⁹¹⁾.

בעא מיניה ההוא רצענא מרבי אמר: תפרו לסנדל מבפנים במנעל של עור — מהו לתת בו מסמרים?

אמר ליה שמעתי מרבי יוחנן שבאופן כזה מותר. ולא ידענא מאי טעמא התייר.

אמר ליה רב אשי: וכי לא ידע מר מאי טעמא התייר רבי יוחנן?

טעם ההיתר הוא: כיון דתפרו לסנדל מבפנים הוי ליה מנעל. ורק בסנדל גזרו ביה רבנן דומיא דמעשה שהיה, אבל במנעל לא גזרו ביה רבנן.

בעא מיניה רבי אבא בר זבדא מרבי אבא בר אבינא: עשאו למסמר כמין כלבוס — שכופף את שני ראשיו ונועץ את שניהם בסנדל — מהו לצאת בו בשבת?

אמר ליה: מותר הואיל ונשתנה משאר המסמרים אינו דומה למעשה שהיה ולא גזרו עליו.

איתמר נמי: אמר רבי יוסי ברבי חנינא: עשאו כמין כלבוס מותר.

אמר רב ששת: חיפהו את הסנדל כולו מלמטה במסמרות כדי שלא תהא קרקע אוכלתו לסנדל — מותר.

תניא כוותיה דרב ששת: לא יצא האיש בסנדל המסומר, ולא יטייל בסנדל מבית לבית⁽⁹²⁾.

ולא עוד אלא אפילו ממטה למטה בתוך הבית אסור לנעול סנדל זה.

אבל מטלטלין אותו לכסות בו את הכלי ולסמוך בו כרעי המטה ואין בו משום איסור מוקצה משום שהוא "כלי".

ורבי אליעזר ברבי שמעון אוסר לטלטלו לצורך שימוש כל שהוא — גזירה שמא יבוא לנעול אותו.

נשרו רוב ממסמרותיו, ונשתייר בו ד' או ה' מסמרים — מותר. [ויכתבאר לקמן].

ורבי מתיר אפילו אם נשתיירו עד שבע.

חיפהו בעור מלמטה וקבע לו מסמרות מלמעלה — מותר שאינו כעין אותו סנדל שהיה במאורע שמחמתו גזרו רבנן גזירת סנדל.

עשאו כמין כלבוס, או כמין טס, או כמין יתד, או שחיפהו כולו במסמרות כדי שלא תהא קרקע אוכלתו — מותר.

והוינן בה: הא גופה דברייתא קשיא.

אמרת: נשרו רוב מסמרותיו מותר, ומשמע שבכל מקרה שנשארו רק "מיעוט"

להלן.

92. כאן מבואר בביריתא שאסרו סנדל המסומר אפילו בבית, וצריך לומר כי מה שהמשנה אומרת לא יצא נאמר על תכשיטים ונקטו לשון זה בסנדל אגב תכשיטים. וראה לעיל במשנה

91. הרמב"ם [י"ט, ס] אוסר לנעול סנדל המסומר, אבל הוא השמיט את כל פרטי צורתו שבסוגיא וכן את מספר המסמרים. וכתב המגיד משנה שהוא סובר שאין לנו היום סנדל ששמים בו מסמרים לנוי, וכל המסמרים בסנדלים שלנו עשויים לחזק ולכן הם אסורים בכל אופן. וראה

שנינו בברייתא: נשתיירו בו ארבע או חמש מסמרים — מותר.

והוינן בה: השתא חמש מסמרים שרי, ארבע מיבעיא, ומה החידוש בברייתא שמותר ארבע? (94)

אמר רב חפדא: נשתיירו ארבע מסמרים מפנדל קטן — וחמש מפנדל גדול (95).

שנינו בברייתא: ורבי מתיר עד שבע.

וקשיא: והתניא בברייתא לעיל סנדל הנוטה: רבי מתיר עד שלוש עשרה?

ומתריצין: סנדל נוטה שהמסמרים עשויים בו כדי לישרו ולא כדי לחזק — שאני.

המסמרים מותר אף על גב דנשתיירו ביה מסמרים טובא יותר מארבע או חמש. והדר תני שדוקא אם נשתיירו ארבע או חמש מותר, ומשמע שאם נשתיירו טפי, לא התירו רבנן.

אמר רב ששת: לא קשיא,

כאן שהתירו אם נשרו רוב המסמרים — כשנגממו — נקטע רוב המסמר בחלקו העליון, והתירו לפי שלא נשאר המסמרים בצורתם.

כאן — שאסרו אם נשאר יותר מחמש מסמרים — כשנעקרו המסמרים ממקומם ואין ניכר עתה שהיו עוד מסמרים מקודם, וכל שאין השינוי ניכר דינו כסנדל שעשו בו לכתחילה מסמרים, שלא התירו יותר מחמש (93).

שהרמב"ם פסק שאסור לצאת בו, וביאור שיטתו.

93. רש"י. בשם רבו וסיים: ולשון חבירו איפכא. וכונתו שיש פירוש נוסף מחבירו של רבו [של רש"י] שפירש להיפך שנעקרו מותר ונגממו אסור. ופירוש זה הובא בריטב"א.

והקשה השפת אמת מה החידוש שאם נעקרו ונשאר חמש מותר, הרי הרואה יחשוב שמלכתחילה היה חמש מסמרים ואת זה הרי לא אסרו לכולי עלמא? ותירץ, שהתירו חמש מסמרים כשנעשו לנוי, וכאן שנעשו לשם חיזוק ונעקרו ונשאר חמש מסמרים [לחיזוק] גם מותר. ועוד תירץ, שהכונה כאן שמותר אפילו כשהחמש לא נשאר בצורה שהגמרא מתירה לעיל — שנים מכאן ושנים מכאן ואחת בתרסותיו. וראה להלן [והובא לעיל שהמגיד משנה כתב שאם שמים מסמרים לחיזוק הם

אסורים בכל אופן].

94. התוספות העירו שבהרבה מקומות יש לשון כזה של שני מספרים שנאמרו להדגשת החידוש, והגמרא לא מדייקת מדוע נקטו את המספר שהוא פחות חידוש מהשני? ותירצו שבדרך כלל לשון כזה משמעותו היא אפילו שני מספרים אלו ואפילו יותר מהם הרבה, אבל כאן שאי אפשר לפרש שהכונה היא אפילו ליותר מחמש, שואלת הגמרא אם כן מדוע כתבה הברייתא ארבע.

95. רבי אלעזר משה הורביץ מפרש שהחילוק בין גדול לקטן הוא — שסנדל גדול הגמרא אמרה לעיל ששמים שנים מכל צד ואחד ברצועות, ובסנדל קטן אין צורך שישאר מסמר ברצועותיו. [ומבואר מדבריו שהוא נקט שגם בסנדל שהיה מכוסה כולו במסמרים ונשרו

בהיותו בפומבדיתא — אמרין: עשרין וארבע מסמרים — מותר.

בהיותו בסורא בדרך לארץ ישראל — אמרין: עשרין ותרתינן מסמרים מותר.

אמר רב נחמן בר יצחק: וסימניך של מנין המסמרים שהתיר רבי חייא: עד דאתא מפומבדיתא לסורא — חסר תרתין. שבדרכו לארץ ישראל בין פומבדיתא לסורא נשרו שני מסמרים מסנדלו⁽⁹⁷⁾.

תנן במתניתין: ולא יצא בסנדל יחיד בזמן שאין ברגלו מכה.

שני טעמים נאמרו באיסור שלא לצאת במנעל יחיד בשבת:

א. שלא יחשדוהו חבריו שסנדלו השני נמצא בידו ועובר על איסור הוצאה.

ב. שמא יחייכו עליו חבריו שיוצא בסנדל יחיד, ויבוא לשלוף את הסנדל היחיד ולהוציאו בידיו [רש"י לעיל במשנה דף ס' עמוד א'].

והוינן בה: הא יש ברגלו מכה — נפיק. א-טא שמותר לו לצאת בסנדל יחיד.

השתא דאתית להכי שיש חילוק בין סנדל רגיל לסנדל נוטה, לרבי יוחנן נמי לא קשיא קושיית הגמרא לעיל: רבי יוחנן כמאן? לא כרבי ולא כרבי נתן.

ומעתה יש ליישב שרבי יוחנן שאמר רק בחמש מסמרים התירו דיבר על סנדל רגיל, ונוטה שאני שהתיר בו רבי נתן עד שבע⁽⁹⁶⁾.

אמר רב מתנה, ואמרי לה אמר רב אחא רבי בר מתנה אמר רב מתנה: אין הלכה כרבי אלעזר ברבי שמעון שגזרו איסור טלטול על סנדל המסומר שמא יבוא לנועלו.

והוינן בה: פשיטא שאין הלכה כמותו, שהרי נחלקו עליו חכמים, והלכה פשוטה היא שיחיד ורבים הלכה כרבים!?

ומתריצין: מהו דתימא שכאן כיון דמסתברא טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון — בהא הלכה כמותו. קא משמע לן שגם כאן הלכה כרבים.

אמר רבי חייא: אי לאו דקרו לי בני ארץ ישראל, בכינוי "בבלאי שרי איסורי" לפי שרבי חייא היה מבבל, שרינא ביה בסנדל — מסמרים טובא.

וכמה היה מתיר רבי חייא?

אלא שהיו מקומות [ובזמן הראשונים] שנהגו שלא לצאת בשבת בסנדל שיש בו מסמרים, וכתב הרשב"א [בתשובה ג, רסו הובא בבית יוסף שא] שהוא מותר מצד הדין אלא שאין ראוי להתיר דבר שנהגו בו איסור, והר"ן כתב שהסיבה שנהגו איסור בסנדל הוא מחשש שהוא יפול מהרגל ויבא לטלטלו.

97. רש"י. והוסיף: לסורא חסר, דומה אצל

רובם, צריך שהארבע וחמש הנותרים יהיו קבועים בסנדל בצורה כזו כמו ששמים חמש מסמרים מלכתחילה לנוי הסנדל. וראה לעיל בשם השפת אמת].

96. השו"ע לא הזכיר בכלל את הדין של סנדל המסומר בשבת, והסיבה לכך משום שהרא"ש כתב שמהסוגיא מבואר "שגזרו רק על אותו סנדל שאירע בו המעשה, וצורתו נעלמה ממנו".